

De liefde van gele hesjes voor de wereld

Joke J. Hermsen *Het tij keren*, Prometheus, 104 blz., € 12,99

De schrijver

Filosoof Joke J. Hermsen (1961) schrijft fictie en filosofische non-fictie. Ze publiceerde onder meer de bestseller *Stil de tijd* (2011) en *Kairos. Een nieuwe bevrogenheid* (2014). Voor de maand van de filosofie in 2017 publiceerde ze het essay *Melancholie van de onrust*. In 2018 verscheen haar zesde roman, getiteld *Rivieren keren nooit terug* (2018).

Waar gaat het boek over?

Voor de veertiende aflevering van de reeks *Nieuw Licht* vroegen samenstellers Frank Meester en Coen Simon aan Joke Hermsen of ze wilde essayeren over *Das Prinzip Hoffnung* van Ernst Bloch (1885-1977), met als reden dat hoop ook in Hermsens werk een belangrijk thema is. Als tegenzet schoof Hermsen Hannah Arendt (1906-1975) naar voren, evenals Rosa Luxemburg (1871-1919) over wie Arendt een bewonderend essay had geschreven. Een goede zet, want dit boek leert hoe actueel het werk van deze filosofen is. Twee vrouwen die ieder in hun eigen tijdsgewricht gevochten hebben voor hoop, voor politieke vrijheid, en een rechtvaardiger samenleving die beter zorgt voor haar burgers dan een consumptiemaatschappij ooit kan doen.

Rosa Luxemburg werd als dochter van Joodse Polen in haar jeugd heftig gediscrimineerd. Toen ze achttien was, vluchtte ze uit Polen naar Zurich en via een schijnhuwelijk verhuisde ze later naar Berlijn waar ze met Karl Liebknecht in de uiterste linkerflank van Duitse Socialistische Partij belandde en de Spartacusbond oprichtte. Tijdens de volksopstanden tegen de Duitse keizer werd ze in januari 1919 samen met Liebknecht door rechts-extremistische vrijkorpsen gearresteerd en vermoord.

In de zomer van 2018 begon Hermsen het werk van Luxemburg te bestuderen, in haar huis in de Bourgogne. In diezelfde tijd proefde ze de eerste politieke onrust in het dorp. Die bleek een voorbode te zijn van de *gilette jaunes* die nog steeds elke zaterdag in Frankrijk demonstreren tegen de hoge brandstofprijzen, tegen koopkrachtverlies en vooral tegen president Macron.

Het werk van Luxemburg leert haar: een volksopstand begint altijd spontaan en van onderop. Luxemburg reisde destijds heel Europa door en publiceerde vele geschriften, waarin ze onder meer pleitte voor een volksradendemocratie als tegengif tegen het kapitalisme.

Tijdens de eerste wereldoorlog bracht ze als politiek gevangene tweeneenhalf jaar in de gevangenis door. Daar bleef ze schrijven in een ronduit lyrische stijl. Eén prachtige brief, aan Sonja Liebknecht, de vrouw van Karl, is achter in dit boek opgenomen, en die ademt inderdaad hoop en liefde voor mens en natuur. Ze verloor nooit de moed.

Net als Luxemburg stelt Hannah Arendt dat de teloorgang van de democratie begint met propaganda of het beperken van vrije meningsuiting. Arendt schrijft: "Het ideale subject voor het totalitaire bewind is niet de overtuigde nazi of communist," [..], "maar mensen voor wie het onderscheid tussen feit en fictie niet langer bestaat." De link met *fake news* in Trumpiaanse tijden is snel gelegd.

Een ander opvallende link met het heden vindt Hermsen in Luxemburgs stelling dat het kapitalisme altijd iets van buiten nodig heeft om te kunnen groeien. Vroeger waren dat de kolonien, nu zijn het de

internetgegevens van burgers, en handel in eitjes, babies en draagmoeders. Ook de zorg was ooit een niet-kapitalistisch gebied dat op de vrije markt is beland.

Redenen om dit boek niet te lezen

Dat Hermsen het thema hoop verknoopt met haar sympathie voor de gele hesjes is zowel prijzenswaardig als ongemakkelijk. Hermsen rept wel over hun diversiteit, niet over hun antisemitistische leuzen. En: bevat de politieke kritiek van de gele hesjes wel zoveel liefde voor de wereld, Arendts beroemde *amor mundi*, of toch vooral veel, reele, zorgen over het eigen leven? Hermsen biedt weinig eigen filosofische inzichten, maar is juist erg concreet als ze pleit voor experimenten met burgerraden om de politieke impasse te doorbreken.

Redenen om dit boek wel te lezen

Het is geweldig dat Joke Hermsen het werk van Arendt en Luxemburg introduceert aan een breed publiek. Ze inspireert tot lezen van deze grootse filosofen en ook tot het hernemen van Arendts begrip van nataliteit, het vermogen "om ons er voor altijd aan te herinneren dat mensen, al zijn ze sterfelijk, niet zijn geboren om te sterven maar om een nieuw begin te maken."

Tanny Dobbelaar
